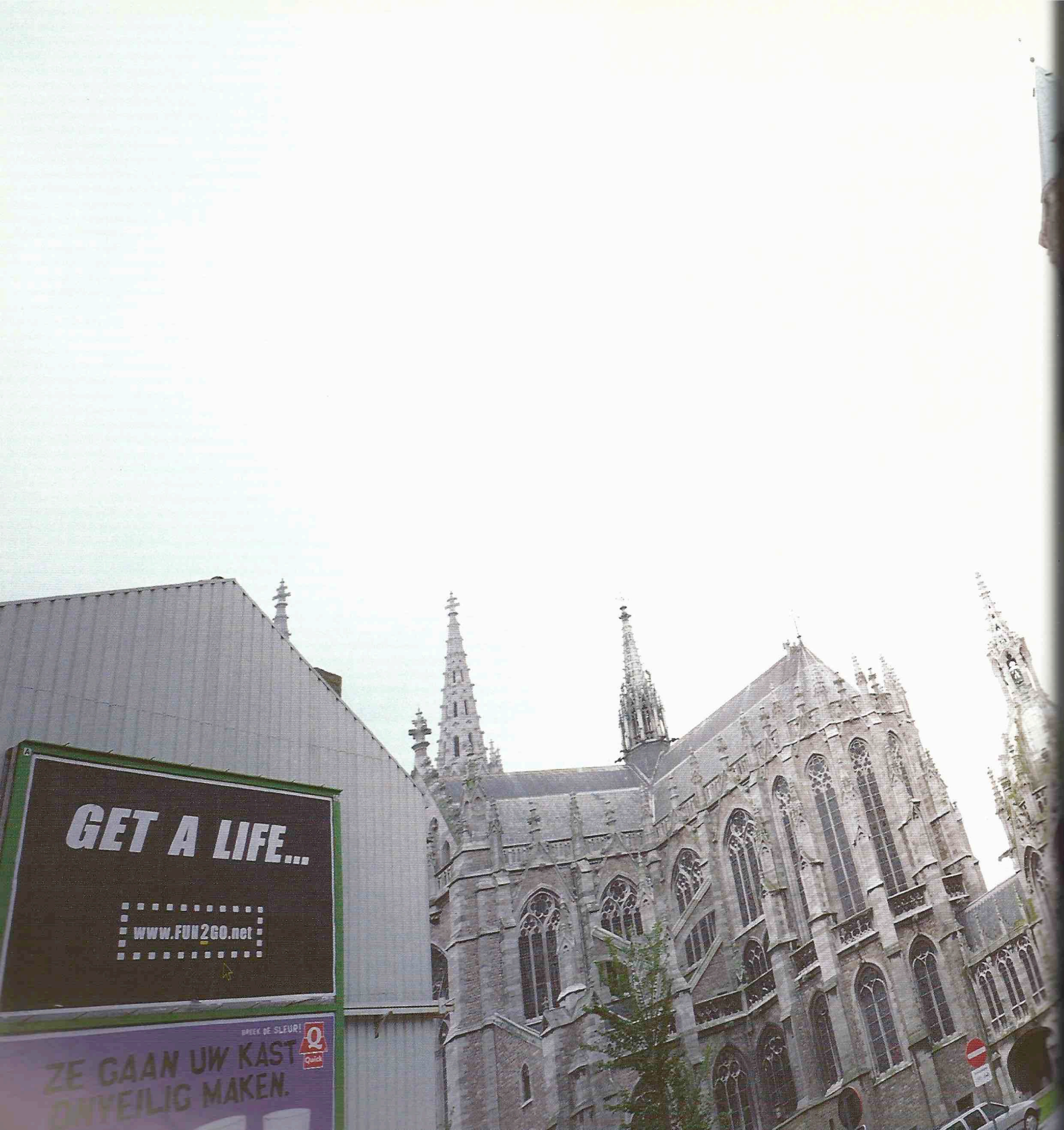

GET A LIFE...

www.FUN2GO.net

WEEK DE SLEUR!
**ZE GAAN UW KAST
ONVEILIG MAKEN.**

De brand van de Sint-Petrus- en Pauluskerk

De Brand

"Rond den noon verspreidde zich snel als de wind de akelige kreet : de Sint-Pieterskerk staat in brand" •

Dat blokletterde de krant *De Duinengalm* nog snel in haar editie van 15 augustus 1896, op het ogenblik dat de krant af was om te worden gedrukt.

De kerkbrand brak uit op vrijdag 14 augustus 1896 omstreeks het middaguur. Getuigen verklaarden de eerste rookpluimen te hebben opgemerkt op enkele meters van de grote toren, ter hoogte van de daknok van de zijbeuk kant Sint-Jozefstraat, thans Jozef II-straat.

12.05 uur. Agent nr. 22 sloeg alarm. Meteen stormden drie burgers, Alphonse DEKEYSER, Gustave NEFORS en Alfons ELLEBOUDT, de kerk binnen om de kleine noodklok te luiden. Lang heeft de noodklok niet moeten luiden, want na amper drie trekken viel het klokkentouw brandend naar beneden. Binnen enkele ogenblikken kwamen van alle kanten nieuwsgierigen toegelopen, waaronder tal van vrijwilligers die onmiddellijk probeerden de waardevolle voorwerpen uit de kerk te redden. Onder die vrijwilligers bevonden zich echter enkele individuen met minder eerlijke bedoelingen. Gebruikmakend van de chaotische situatie poogden zij de offerblokken leeg te roven. De alerte politieagenten GODDYN, ZEEBROECK en BODDAERT wisten echter de snoodaards bij de kraag te vatten. De buit, een som van 112,50 fr., werd aan de Deken overgedragen.

12.15 uur. Op tien minuten tijd stond heel het dak van die zijbeuk en van de middenbeuk in lichterlaaie. De vlammen die in de oude dakconstructie een gemakkelijke prooi vonden, sloegen hoog de lucht in. Onder de massa toeschouwers, die nog gestadig aangroeide, ontstond plots paniek omdat de talrijke nutsleidingen, bevestigd aan de muur van de linkerzijbeuk, door de hitte en de vlammen elk ogenblik konden doorknappen. De toeschouwers vluchtten in paniek de omliggende straten in. Terecht, want op het

ogenblik dat de leidingen knapten, werden dakpannen en zelfs schoorstenen van de aanpalende huizen afgerukt.

12.35 uur. Een half uur na het uitbreken van de brand stond de dakconstructie van de Sint-Pieterskerk zo goed als volledig in de vlammen. Ook het kleine kerk-torentje stond al in brand. Enkel het dakgedeelte aan de noordkant van de kerk bleef voorlopig nog gespaard van het vuur.

Op dat moment was de Brandweer nog steeds niet komen opdagen, tot grote verontwaardiging van de bevolking. Vreemdelingen die waren komen toegelopen om de brand gade te slaan, vroegen zelfs of de stad Oostende niet beschikte over een brandweerkorps.

Ondertussen ijverden tal van moedige mannen, vissers en vissersvrouwen binnen in de kerk om zoveel mogelijk kostbaarheden zoals kandelaars, kazuifels, goud-, zilverwerk, tapijten, schilderijen, enzovoort te redden. De geredde kostbaarheden werden ondergebracht in de nabijgelegen woningen van onder meer mevrouw BOUCHERY, LUCAS-SOREL, Robert ELLEBOUDT en DEBREYNE. Het liturgische vaatwerk werd meegenomen en in veiligheid gebracht door E.H. WITTOUCK, onderpastoor.

12.50 uur. Brandende brokstukken van het dak en het gewelf kwamen los en stortten naar beneden tussen de moedige redders. Ondertussen was ook het grote orgel ten prooi gevallen aan de vlammen.

De Politie had moeite om de orde te handhaven en burgemeester Alfons PIETERS vorderde de soldaten van het 3de Linierement op om de grote menigte nieuwsgierigen op afstand te houden en de brand mee te helpen bestrijden. Het piket van de brandweerpreventie van het 3de Linierement stond onder leiding van kapitein VANDERSTAPPEN. Heel wat officieren onderscheidden zich door hun moedige optreden.

De vuurzee, aangewakkerd door een felle zuidwestenwind, breidde zich verder uit en bedreigde de dekenij. Soldaten van het 3de Linierement onder leiding van de deken spoedden zich naar zijn ambtswoning om ook daar de inboedel te redden.

Nog steeds was de Brandweer nergens te bespeuren. Ondertussen was de heer Auguste STRACKÉ, uitbater van hotel *l'Allemagne* met een vijftiental personeelsleden toegesnel met zijn brandweerpomp. De pomp werd opgesteld in de tuin van de pastorie en bevoorrad met water uit de immense citernes van de kerk. Doel van hun operatie was het praalgraf van onze eerste koningin Louise-Marie d'Orléans te redden uit de brand. Hierbij werden zij bijgestaan door soldaten,

vrouwen en particulieren die een menselijke ketting vormden en gestadig emmers water aanbrachten. Hun inzet en inspanningen werden beloond, want zij slaagden erin het marmeren monument intact uit de brand te slepen. Eindelijk kwam ook de Brandweer opdagen. Rijkelijk laat door het feit dat men de brandweerlieden eerst overal had moeten opzoeken en verzamelen. Bij het blussen kreeg het korps te kampen met tal van problemen. Met gebrekkig en te weinig materiaal dienden de pompiers zo'n vuurhaard te bestrijden, een onmogelijke opdracht. Zo waren er problemen met het uitschuiven van de brandweerladder die de pompiers tot bij het dak moest brengen. De pompiers werden ook geconfronteerd met watergebrek en drukproblemen. Zo stonden ze op hun ladders met een lans in de hand waaruit geen water kwam en als er dan toch water uit de brandspuit kwam, dan bereikte dat het dak niet, omdat de druk ontoereikend was. Nochtans was er op aandringen van de heer MICHENS, hotelier op de zeedijk, onlangs nog zwaar geïnvesteerd om de watertoren en de kanaliseringen te vernieuwen. De waterdruk werd echter gebruikt om de liften van de grote hotels op de zeedijk te bedienen. Hiervoor moest men de valdeuren die het water leidden naar het westelijk en zuidelijk stadsdeel, sluiten. Pas na de toestemming om de valdeuren ter bediening van de waterkanalisatie van de noordelijke en oostelijke stadswijk te sluiten, beschikte men over voldoende waterdruk.

Tijdens de bluswerken werd ook één van de twee stoompompen die het brandweerkorps rijk was, aangevoerd. Waarom werden ze bij een dergelijke uitslaande brand niet alle twee in gebruik genomen? De stoompomp werd opgesteld ter hoogte van het dok in de Sint-Georgesstraat, thans Dekenijstraat, maar zorgde voor problemen. Blijkbaar had die pomp gedurende al meer dan twee jaar niet meer gewerkt en van de aanwezige brandweermannen wisten er maar drie hoe de stoompomp functioneerde. Op een gegeven ogenblik waren er zelfs onvoldoende kolen om de stoompomp werkende te houden. Men was genoodzaakt kolen te bedelen bij een inwoner om het vuur brandend te houden. Het was dan ook niet verwonderlijk dat het een eeuwigheid duurde vooraleer de pomp optimaal werkte.

13.00 uur. Rookpluimen ontsnapten uit de grote toren en men vreesde het ergste voor de toren.

13.15 uur. De noordkant van de kerk - kant Kerkstraat - tot dan gespaard van de vlammen, vatte ook vuur. Er was op dat moment noch water noch brandspuit om het vuur langs die kant te bestrijden en een menselijke ketting werd

gevormd om handgepompte emmertjes water door te geven.

De stoomspuit werkte nog steeds niet naar behoren.

Heel het dak van de kerk stond nu in lichterlaaie en de kleine kerktoren stortte in. Alle hoop werd opgegeven om nog iets van de kerk te redden. Ondertussen woedde er een reëel brandgevaar voor de aanpalende woningen. Vooral de woningen aan de oostkant van het Sint-Pietersplein liepen gevaar. De temperaturen waren zo hoog opgelopen dat het nog onmogelijk was de huizengevels aan te raken. Om te voorkomen dat die huizen ook de prooi van de vlammen zouden worden, namen een zekere DE CUYPER en Max VALCKE maatregelen om de bedreigde woningen te beschermen. Met een lans werden de gevels en daken natgespoten. Dat was geen overbodige maatregel vermits door de felle wind brandende brokstukken op de daken van de aanpalende huizen terecht kwamen en her en der meteen zorgden voor kleine vuurhaarden. Zo vatte het dak van apotheker BOUCHERY en winkelierster PILAEYS in de Sint-Paulusstraat, van barbier HUBRECHTSEN in de Kerkstraat en alle daken van de woningen uitkomend in de Sint-Pietersstraat vuur. Dankzij hun alertheid konden ze worden bedwongen. Ondertussen waren nog andere moedige burgers met emmers water de daken opgekropen om de vuurhaarden mee te helpen blussen.

13.30 uur. Met een hels gedreun stortte het dak volledig in. De neerstortende brandende balken wakkerden meteen de vuurhaard nog verder aan. Alles wat maar enigszins kon branden en nog niet brandde vatte vuur. Stoelen, kansel, biechtstoelen, enzovoort werden verslonden door het vuur. De hitte die werd ontwikkeld, was zo intens dat men niet dichterbij dan dertig meter van de brandhaard kon naderen.

Eindelijk werkten de brandweerpompen naar behoren, maar wat kon het nog baten, alles was verloren. De reddingswerken werden geleid door de heren DECUYPER, ingenieur en bestuurder van de Tramdienst, VERRAERT, stadsingenieur en COUMONT, kapitein van het Molenbeekse brandweerkorps, die als bij toeval op het moment van de brand voor enkele dagen in Oostende verbleef.

14.00 uur. Ondanks de verbeterde strijd en inzet van de Brandweer, Politie, soldaten en vrijwilligers leverde men een verloren strijd tegen de vlammen. Het vuur verspreidde zich verder in de kerk. De hoogzaal onder de toren stond in lichterlaaie en alle ogen waren gericht op de wijzerplaat om te zien of het uurwerk het nog deed.

Dankzij de ongewone moed van kapitein VERSTAPPEN bleef de kerktoren gespaard van de vlammen. Toen men het nieuwe uurwerk had geplaatst in de

toren werd de weak omringd door een houten schutsel. Toen dit schutsel vuur vatte, aarzelde kapitein VERSTAPPEN niet om de toren binnen te dringen en te beklimmen om het schutsel af te breken en te verwijderen. Dankzij die moedige daad werd een begin van de torenbrand gedoofd en werd de toren gered van de vuurzee.

14.30 - 15.00 uur. Het grootste gevaar was geweken, de grote toren zou stand houden.

15.30 uur. De pompiers konden eindelijk de kerk, of wat daarvan overbleef, binnen om de brand verder te bedwingen.

17.00 uur. Alles was voorbij. Nu en dan sloegen er nog wel vlammen uit de rokende puinen, maar de pompiers bleven ter plaatse. Ondertussen was de felle zuidwestenwind gaan liggen en had ze plaats geruimd voor stevige stortbuien. De ondertussen sterk aangezwollen menigte had met grote verslagenheid lijdzaam moeten toezien hoe gretig de vlammen hun decanale kerk volledig hadden verteerd. Er werd gehuild, weeklachten geuit. Heel de vrijdagnacht, tot de zaterdagmorgen 07.00 uur bleef men nablussen om elke opflakking meteen te kunnen indijken.

De zaterdag en zondag na de brand kwamen tal van ramptoeristen afgezakt naar de plaats van de brand. Uit veiligheidsoverweging werden de straten rond de kerk afgezet en bewaakt.

Vanwege onze toenmalige koningin Maria-Hendrika kreeg deken Decannière een telegram toegezonden, waarin zij haar leedwezen uitdrukte over de ramp.

De Balans

Bij het ochtendgloren kon men de trieste balans opmaken van de brand. Alles wat maar enigszins had kunnen branden, was opgebrand. Van het kerkgebouw bleef op de toren, het barokportaal, vier zwart geblakerde muren en de pilaren die de zijbeuken scheiden van het schip na, niets meer over. Het interieur bood een macaber schouwspel van vormloze overblijfselen, schaliën, vensterglas, verwrongen metaal, verkoolden balken, zwartgeblakerde stukken muurkalk, enz... Altaren, biechtstoelen, kansel, koorbanken, hoogzaal en alle stoelen op drie

stuks na die in het baptisterium stonden, waren tot as herleid. Van het hoofdaltaar bleven enkel bakstenen van de onderbouw over. Van het orgel met zijn 32 pijpen en drie klavieren met pneumatische beweging – het orgel van de vernielde kerk, kostprijs 40.000 fr., was één van de beste orgels ooit gebouwd door ANNEESSENS uit Geraardsbergen – bleef op de door de hitte vervormde en gesmolten orgelpijpen na niets meer over. Het hekwerk dat het koor afsloot en de ijzeren partijen van de communiebanken van de twee zijbeuken stonden nog wel overeind, maar waren door de inwerking van de vlammen en hitte volledig verwrongen. De kerkvloer was bedekt met een twee voet dikke, doorweekte as- en puinlaag.

Ook de sacristie vertoonde een ware ravage. Het water stond er centimeters hoog. Overal lagen paperassen en kaders ontdaan van hun schilderij. Inderhaast had men laden opengetrokken en deurpanelen ingebeukt om de kerkschatten te redden en in veiligheid te brengen.

Naast het kerkarchief werden ook alle sacrale ornamenten, kelken, monstransen en reliekschrijnen gered. Ook de grote monstrans geschonken door koning Leopold I, vervaardigd uit verguld zilver en bezet met honderden diamanten en edelstenen, wist men in veiligheid te brengen ❸.

Een prachtig 16de-eeuws priesterornament uit zijde en goudbrokaat, bestaande uit een kazuifel, twee onderkleden, mantels met kap en alle bijbehorende accessoires, werd eveneens gered. Dat ensemble, dat slechts bij belangrijke religieuze plechtigheden werd gedragen, was nog maar pas hersteld. Kostprijs anno 1896, 9.000 fr. Ook het groot kerkvaandel van het Heilig-Sacrament dat slechts tweemaal per jaar in een processie werd uitgedragen, werd uit de brand gesleept. Het wit marmeren beeld van Sint-Pieter boven het barokke kerkportaal, het praalgraf van Louise-Marie d'Orléans ❹, de doopvont uit het baptisterium, een op het uiteinde van de rechterbeuk opgerichte annex, en de Ecce Homo ❺, in de volksmond gekend als Christus met de koude voeten bleven eveneens gespaard van de vlammen.

Ook een aantal schilderijen, weliswaar van mindere waarde ❻ - zo wordt althans gerapporteerd - werd gered :

- Sint-Antonius en de pestlijders ❸, een werk van Jacob VAN OOST, de Oude ❹ ;
- Christus tentoongesteld aan de Joden ❶❶ ;
- De engel die Sint-Jozef wekt voor de vlucht naar Egypte ;
- De wonderbare visvangst ;
- Sint-Karel Borromeus bezoekt de pestlijders, geschilderd door G. BAKEREEL ❶❶.

Andere belangrijke kunstschaten en schilderijen wist men echter niet te redden. Zo gingen het hoogaltaar en de twee zijaltaren met hun schilderij compleet verloren in de brand.

Het hoogaltaar waarvan de bouw startte in 1724 en pas voltooid werd in 1735, was versierd met een werk van Philippe DE CHAMPAIGNE ¹⁰⁰. Het doek stelde de heiligen van het Oude Testament die het Heilig Sacrament aanbidden voor. Dat schilderij was afkomstig uit de Sint-Donaaskerk in Brugge. In 1804 werd het aangekocht door prefect CHAUVELIN en aan de stad Oostende geschonken, die het een jaar later aan de kerk gaf. Dat was evenwel niet het oorspronkelijk schilderij van het hoogaltaar. Toen in 1795 de Fransen de kerken sloten en hun bezittingen verbeurd verklaarden, namen zij het toenmalige schilderij van het hoogaltaar weg. Het stelde de wonderbare visvangst voor en was van de hand van Caspar DE KRAYER ¹⁰⁰. Het werk zou zich nu ergens in Rijsel of in Brussel moeten bevinden ¹⁰⁰.

Het beeldhouwwerk boven het schilderij van Philippe DE CHAMPAIGNE stelde de drievuldigheid voor, waaronder een schild met een zinnebeeldige voorstelling van de Sint-Pietersbanden en het werk van de verlossing van de Christenslaven. Aan weerszijden stond een beeld opgesteld, dat van Sint-Petrus en Sint-Paulus.

Het altaar in de linker- of noordbeuk was voorzien van de groep van Onze-Lieve-Vrouwe van Salette, waarachter het doek "De geboorte van het kind Jezus" hing. Dat werk, daterend van 1753 of 1754 is van de hand van Leopold DE COCK (15), toenmalig bestuurder van de Brugse Academie en was aangekocht voor 150 guldens. Bezijden dat altaar stonden de heiligen Phelippus NERI in kerkgewaad en Joannes NEPOMUCENUS opgesteld. Die beelden dateerden van 1754 en waren afkomstig van Temse.

Boven het altaar van de rechter- of zuidbeuk hing een schilderij van het Laatste Avondmaal, waarvan de schilder blijkbaar niet was gekend. Verder was ook dat altaar versierd met beelden. Aan de ene kant van het altaar stonden beelden van de heiligen ROCHUS en Karel BORROMEUS, patroonheiligen van de pestlijders, terwijl aan de andere zijde AARON en AUGUSTINUS stonden opgesteld.

Uiteindelijk gingen er minder werken verloren dan vermoed. Zo rapporteerde de krant *Flandre Liberale* een lijst van schilderijen die eveneens ten prooi waren gevallen aan de vlammen :

- Portret van een abt, een werk van Jacob VAN OOST de Oude ¹⁰⁰ ;

- Sint-Gertrudis 117, eveneens een werk van Jacob VAN OOST de Oude ;
- De Heilige-Antonius ten hemel opgenomen, een doek van Jacob VAN OOST de Oude 118
- Christus die klaar staat om de wereld met bliksem te treffen, terwijl Sint-Franciscus in gebed bemiddelt en deels de aardbol beschermt met zijn mantel 119. Ook dit werk was van de hand van Jakob VAN OOST, de Oude.

Deze werken gingen niet verloren in de kerkbrand. Die doeken waren eigendom van de stad Oostende en in bruikleen gegeven aan de kerk 120. Al meer dan één jaar tevoren had de Stad de werken teruggevraagd om ze te laten restaureren 121. De reeds gerestaureerde werken gingen niet terug naar de kerk, maar werden opgehangen in het Stadhuis. Zo hing de Christusfiguur in de hal, terwijl het portret van de abt en de Heilige-Gertrudis in het salon naast de grote balzaal waren tentoongesteld.

De Oorzaak

De eerste gedachte was dat de brand toe te schrijven was aan de onvoorzichtigheid van de loodgieters die op dat moment aan het werken waren aan het kerkdak. Een opzichter van de Stad, belast met het toezicht op de herstellingswerken aan het kerkdak, wees erop dat zij niet aan de basis van de ramp konden liggen, want hij verklaarde aan de pers :

“De loodgieters hebben niet gesoudeerd, dus hebben zij geen vuur noodig gehad. Zij hebben van den toren niet weg geweest ; de brand is uitgebortsen op zes meter afstand van den toren” 122

Vrouwen die in de kerk bezig waren met het opsmukken van het Mariabeeld ter ere van Maria Hemelvaart beweerden de brand te hebben zien ontstaan in het kleine torentje, dat zich situeerde aan de andere zijde van de kerk. De idee werd geopperd dat de brand ontstond als gevolg van een spontane zelfontbranding, iets wat frequenter voorkomt dan men denkt, ten gevolge van verhitting, ontstaan door wrijving van een koord tegen het kurkdroge hout. Het volk nam dat echter niet en dacht luidop aan kwaad opzet.

Een week na de brand was er nog altijd geen duidelijkheid, laat staan dat er iets aan het licht gekomen was. De enige zekerheid die men had, was dat de brand

was ontstaan ter hoogte van het dak en niet in de eigenlijke kerk noch de sacristie. Het algemeen gevoel dat de brand te wijten was aan kwaadwillig opzet won steeds meer en meer terrein. Tal van beweringen werden de wereld ingestuurd.

Voor de katholieken was het een vaststaand gegeven dat dit het werk was van socialisten en joden. Men sprak zelfs van een complot waarbij men nog andere kerken en woningen van priesters en onderpastoors in brand zou steken. Er werd zelfs ten stelligste verzekerd dat rond de middag van die bewuste vrijdag, toen de rook nauwelijks door het dak opsteeg, drie heren in de Kerkstraat stonden te kijken naar de kerk, waarbij één van hen zou hebben gezegd : "*Het begint al*".

Er was ook sprake van meer - een drietal - brandhaarden, aangestoken in de dakverdiepingen van de drie beuken. Als bewijs hiervan werd gewezen op de grote snelheid waarmee de brand zich uitbreidde en de kerk in de as legde. De pers - *L'Echo d'Ostende* - weerlegde die bewering en zei dat de snelle uitbreiding van de brand te wijten was aan het kurkdroge hout en felle wind die het vuur gretig aanwakkerden.

Kwatongen uit het Oostendse bourgeoisie milieu beweerden zelfs dat koning Leopold II het brein was achter de brand en opdracht had gegeven de kerk in de fik te steken, teneinde een nieuw kerkproject te kunnen realiseren.

Het onderzoek naar de oorzaak van de brand werd in handen gegeven van het Parket van Brugge dat op woensdag 19 augustus 1896 - een andere bron spreekt van dinsdag 19 augustus 1896 - naar Oostende kwam. De aannemer-loodgieter Albert VANDEPUTTE en zijn knechten, alsook een aantal andere personen, waaronder de mensen die aanwezig waren in de kerk op het moment dat de brand uitbrak, werden verhoord door de onderzoeksrechter. Het comfoor van de loodgieter werd in beslag genomen.

Op vrijdag 21 augustus 1896 moesten zich nog een aantal personen naar Brugge bij de onderzoeksrechter begeven voor ondervraging.

Zo beweerde de koster van een 'vuile' socialist gehoord te hebben dat deze nooit geen lei meer op dat kerkdak zou leggen en dat de brand zou uitbreken daags vóór een feestdag zodat de schijnvromen er niet meer te biecht zouden kunnen gaan. Die bewering werd opgetekend in het proces-verbaal van zijn ondervraging door het Parket van Brugge.

Eén van de verdachten was loodgieter Thomas KYNDT die in 1896 zijn herinneringen optekende. In het schriftje staat te lezen : Men beschuldigt mij het vuur

aan de grote kerk te hebben aangestoken. Ik heb altijd gezegd ja, maar niet voor twee frank, want dat is te weinig ②.

Het socialistisch blad *De Vooruit* van maandag 7 september 1896 sprak ook over kwaad opzet en wees erop dat het gerechtelijk onderzoek nog volop werd voortgezet, zowel in Oostende als Middelkerke, waar de loodgieter woonde. In heel deze zaak, zo schreef *De Vooruit*, werden de socialisten door het Parket niet goed aanzien.

Het socialistisch blad drukte wel zijn verwondering uit dat de gasmeter van de kerk opengedraaid stond, terwijl de katholieken blijkbaar niet wisten waar die zich binnen de kerk bevond. Wilden zij hiermee alluderen op het feit dat men niet in socialistische kringen moest zoeken naar de eventuele daders, maar wel in katholieke kringen ?

De Duinengalm wilde hierrond geen pennentwist aangaan, maar weerlegde die insinuatie in haar editie van 12 september 1896. De heren Bernard GOES en Louis DEGRIJZE, die in het artikel van *De Vooruit* werden vernoemd, zouden op vraag van de stadsingenieur die de plaats van de gasmeter niet kende, alle gevaren trotserend, de kerk zijn binnengelopen om de gasmeter, die inderdaad openstond om het doksaal te kunnen verlichten, te sluiten. Die gasmeter had trouwens niets te maken met de brand, vermits er geen enkele gasmeter stond opgesteld op de plaats waar de brand was ontstaan.

Het Parket is er uiteindelijk nooit in geslaagd het mysterie van de kerkbrand op te lossen. Wegens een gebrek aan bewijzen - of wilde men de brandstichter beschermen - besliste het Parket reeds op 15 december 1896 dat men nooit de oorzaak van de brand zou kunnen achterhalen. Daarmee was de zaak rond.②

Vincent Dufloy
Licentiaat in de
archeologie

VOETNOTEN

- ① *De Duinengalm*, jg. 20, 15.08.1896, nr. 34, pag. 2.
- ② Over de kansel schrijft men dat het een merkwaardig kunstwerk uit de 17de eeuw was waarop de goddelijke deugden (hoop, geloof en liefde) waren voorgesteld. Die datum klopt echter niet.
De 17de eeuwse preekstoel dateerde van 1674. Die kansel, gebeeldhouwd door de Antwerpenaar GUILINUS, rustte op de twaalf apostelen die het werk waren van vier Gentse beeldhouwers : JORY, PICK, VAN ROMBAUT en

PAULI en werd samen met de rest van het kerkinterieur vernield tijdens de brand van 19 juli 1712. Bijgevolg moet de in 1896 verloren gegane preekstoel van latere datum zijn, namelijk 18de eeuws, zoals opgegeven in *La Saison d'Ostende*, in haar editie van 18 augustus 1896.

- ③ Ik vermoed dat dit de 15de eeuwse monstrans is die was verzekerd voor de som van 9.000 fr., waarvan sprake in *L'Echo d'Ostende*, jg. 32, 20.08.1896, nr. 66, pag. 1.
- ④ Burgemeester Alfons Pieters liet koning Leopold II per telegram weten dat het gedenkteken voor zijn moeder uit de brand was gered. *De Duinengalm* in haar editie van 22.08.1896 schreef spottend dat de burgervader in zijn telegram had moeten bijvoegen dat zijn brandweerkorps er voor niets tussen zat, maar dat het praalgraf werd gered dankzij de inzet van enkele moedige burgers.

Naar het schijnt was men oorspronkelijk van plan het praalgraf in een speciaal daartoe opgericht gebouwtje onder te brengen in het Leopoldpark, in de as van de Leopold II-laan. Nu men geen onderkomen meer had voor het praalgraf werd naar het schijnt geopperd om het oorspronkelijke project weer op te nemen.

Na de brand bleef het praalgraf opgesteld in de daartoe speciaal opgerichte annex, dat volledig werd afgesloten met planken om het te beschermen tegen weer en wind en de afbrokkelende kerkmuren.

- ⑤ De Ecce Homo was een plaats waar de vissers en vissersvrouwen kwamen bidden voor een behouden reis of terugkeer van hun familieleden op zee. Rondom de glazen kast waren gedenkenissen en offeranden gebracht. In de volksmond sprak men van Christus met de blote voetjes of Christus op de koude steen. Deze Christusfiguur was een bijzonder voorwerp van eerbied en verering onder de vissersbevolking. Dit blijkt uit volgende beschrijvende passage :

"Ah ! Hoevele knieën hebben zich geplooid op deze plank !" - dat was een houten bank die voor de Ecce Homo stond opgesteld - " Hoevele lippen, hoevele herten zijn daar komen vurig bidden voor een familielid, voor een vriend op zee ten prooi der golven.

Wezens van twintig jaar zijn zich komen vastklampen aan die plaats, in bittere tranen smeltende van vreeze voor den vader of den echtgenoot varende op de baren der zee ! Hoevele oude moeders hebben zich niet tot deze bank gesleept, om den Almogende, de te aanroepen, hem smekende haar zonen, sedert maanden uit de haarstede vertrokken, terug te schenken.

*Zelfs harde voorhoofden, strenge wezens, hebben zich neergebogen ;
Grove handen, doorsneden van de koorden, verbrand van de teer, hebben
zich samengevouwen aan den voet van dit altaar van berhertigheid
want de zeeman gelooft. En in de verschrikkelijke en grievende uren,
wanneer de koude Noorderwind zijn hymne des doods schreeuwt in het
vervaarlijke concert der ontbondene zee, de ziel van den zeeman is devoot
en zijne eerste hoop op redding is 't gebed" ❹*

- ❹ De *Duinengalm*, jg. 20, 22.08.1896, nr. 35, pag. 1
- ❺ Het verwondert mij dat er gewag wordt gemaakt van 'werken van mindere waarde', als daar een werk van Jakob VAN OOST, de Oude wordt bijgerekend. Zie voetnoot 12.
- ❻ Zoals wij verder zullen zien, bleek er nog een tweede schilderij van Sint-Antonius, eveneens van de hand van Jakob VAN OOST, de Oude gered te zijn geweest. Dat tweede werk stelde de ten hemelopneming van Sint-Antonius voor. In de bronnen die ik raadpleegde wordt er steeds maar melding gemaakt van één gered schilderij waarop Sint-Antonius staat afgebeeld : ofwel Sint-Antonius en de pestlijders ofwel Sint-Antonius ten hemel opgenomen. Ik sluit dan ook niet uit dat er in werkelijkheid maar één schilderij was van Sint-Antonius, geborsteld door Jakob VAN OOST, de Oude. Steunend op de inventaris van A. COUVEZ zou het gaan om Sint-Antonius van Padua ten hemel opgenomen. Een van de bronnen gaf dus een foutieve titel op.
- ❼ Jakob VAN OOST, de Oudere, was een Vlaams schilder die in 1601 in Brugge het levenslicht zag. Als kunstschilder liet hij zich vooral inspireren door de toenmalige Italiaanse kunststromingen : het caravaggisme en het academisme van Carracci. Na 1630 onderging hij de invloed van Pieter Paul RUBENS en Antoon van DIJCK. In 1621 verwierf hij het vrijmeesterschap en in 1633 werd hij deken van het schildersgilde. Hij wordt beschouwd als de belangrijkste Brugse schilder uit de 17de eeuw. Kenmerkend voor zijn oeuvre is zijn steeds donker wordend koloriet. Hij schilderde vooral portretten, altaarstukken en genretaferelen. Hij overleed in 1671, op 70-jarige leeftijd in Brugge.
- ❽ Onder "Christus tentoongesteld aan de Joden" moeten wij volgens de inventaris van A. COUVEZ de "Doornenkroning" verstaan. Dat schilderij was van de hand van Jean MAES, naar een werk van Antoon VAN DIJCK Volgens de inventaris van A. COUVEZ werd dat werk echter niet gered tij-

dens de brand zelf. Zoals wij verder zullen zien – zie hierover meer in voetnoot 22 – was dat één van de door het stadsbestuur in bruikleen gegeven schilderijen die reeds in 1895, één jaar voor de brand, aan de stad werd teruggegeven.

- 11 Gillis BACKEREEL werd in Antwerpen geboren in 1572. Hij genoot zijn opleiding in Rome. In 1630 werd hij meester in het Antwerpse gilde. Hij schilderde vooral religieuze en bijbelse onderwerpen. In 1662 overleed hij op 80-jarige leeftijd in zijn geboortestad.

Ook dit werk kan, steunend op de inventaris van A. COUVEZ, niet uit de brand gered zijn geweest, daar het ook reeds in 1895 aan het stadsbestuur was teruggegeven.

- 12 Philippe DE CHAMPAIGNE of CHAMPAGNE was een Vlaams-Frans schilder geboren in Brussel, in 1602. In 1621 ging hij werken in Parijs bij Jean BOUILLON en Michel DE BORDEAUX. Acht jaar later, in 1629, verwierf hij de Franse nationaliteit.

In 1628 werd hij hofschilder van Maria de MEDICI. Hij vervulde ook verscheidene opdrachten voor Lodewijk XIII. Hij was tevens RICHELIEU's geliefkoosde schilder die hem zijn paleis en de kerkkoepel van de Sorbonne liet decoreren.

Voorals portretschilder oogstte hij veel succes. Wereldvermaard is zijn portret van RICHELIEU, dat in het Louvre wordt tentoongesteld. Ook Lodewijk XIII en vele parlementsleden poseerden voor hem. Daarnaast maakte hij ook tal van kinderportretten. Kenmerkend voor zijn portretten is dat ondanks de uiterlijke strakheid ervan hij er uitstekend in slaagde het innerlijke van zijn figuren voelbaar te maken.

Getekend door de dood van zijn vrouw en de meeste van zijn kinderen zocht en vond hij steun in de godsdienst, waarbij hij zich vooral aangetrokken voelde tot de Jansenisten.

Hij overleed op 72-jarige leeftijd in Parijs.

Wat het altaarstuk uit de afgebrande dekanale kerk betreft, schrijven kenners het werk echter toe aan Jean-Baptiste DE CHAMPAIGNE, neef van Philippe. Gedurende jaren werkten beiden samen, waarbij Jean-Baptiste werkte onder leiding van zijn oom. Jean-Baptiste nam Philips stijl en procédés over, zodat het moeilijk is de werken van beide schilders van elkaar te onderscheiden. Dat geeft als gevolg dat de werken doorgaans worden toegeschreven aan Philip DE CHAMPAIGNE.

- 13 Caspar de CRAYER of CRAEYER was een Zuid-Nederlands schilder die op 18 november 1584 geboren werd in Antwerpen. Hij schilderde vooral portret-

ten en altaarstukken. Vermoedelijk was hij een leerling van Rafaël COXCIE in Brussel. In 1607 verwierf hij het vrijmeesterschap waardoor hij spoedig belangrijke opdrachten kreeg. In 1635 werd hij zelf tot hofschilder benoemd.

Zijn eerste werken vertonen wat betreft de plastische figuren overduidelijk Rubensiaanse invloed. Het clair-obscur effect ontleende hij aan Caravaggio. Mettertijd nam hij de gevoelige trant van Antoon van DIJCK over en werd zijn koloriet ietwat genuanceerder. De steeds meer geaccentueerde dramatiek onttaarde in zijn laatste werken - vanaf omstreeks 1650 - in theatraaliteit.

Caspar genoot in zijn beginperiode zeer grote faam als portretschilder en na RUBENS was hij de belangrijkste en vruchtbaarste Zuid-Nederlandse kerkschilder.

Hij overleed op 27 januari 1669, op 85-jarige leeftijd.

- 10 In het Brussels museum – welk museum men hiermee bedoelt, weet ik niet – zou het schilderij nummer 55 als inventaris hebben.
- 11 Paul Joseph DECOCKQ werd geboren in Brugge in 1724. Hij volgde een kunstenaarsopleiding en was een leerling van Mathias DE VISCH. Hij borstelde vooral historische taferelen, portretten en landschappen. Gedurende zijn leven was hij een gewaardeerd kunstenaar. Het was iemand die ook interesse had voor architectuur. In 1775 werd hij directeur van de Brugse Kunstacademie. Hij trad nooit in het huwelijk, maar woonde samen met Hubert, één van zijn broers. Het museum van Brugse Academie bezit een drietal werken van zijn hand.
- 12 Ik vermoed dat het werk dat beschreven werd als "Portret van een Abt" een voorstelling was van Sint-Trudo, die een kerk laat bouwen. Ik steun mij hiervoor opnieuw op de inventaris van A. COUVEZ. Dat schilderij was afkomstig uit de abdij Ter Duinen in Brugge.
- 13 Naar het schijnt zou Jakob VAN OOST, de Oude in de figuur van Sint-Gertrudis zijn dochter hebben geportretteerd.
- 14 Zie voetnoot 11
- 15 Dat schilderij was een kopie van een werk van Pieter Paulus Rubens. Het origineel sierde destijds het hoofdaltaar van de Recolettenkerk in Brugge en zou zich nu in een Brussels museum bevinden.
De kopie van Jakob VAN OOST, de Oude bevond zich vroeger in de abdij ter Duinen in Brugge, waar het in 1794 werd weggenomen.
- 20 Deze schilderijen had de Stad verworven tijdens de Franse Revolutie. Tijdens een bezoek aan de stad Oostende in Thermidor An XI (= juli 1803) beloofde

consul LE BRUN zeven schilderijen ter beschikking te stellen van het gemeentebestuur om er de vergaderzaal mee te decoreren, dit als compensatie voor in 1796 geroofde schilderijen. Na een besluit van markies F.B. DE CHAUVELIN, prefect van het Leiedepartement, uitgevaardigd op 3 Floréal An XII (= 23 april 1804), werden de schilderijen bezorgd. Het bleken alle werken met religieuze thematiek te zijn en bijgevolg niet echt geschikt voor een raadszaal. Daarom nam het Oostendse stadsbestuur op 15 Germinal An XIII (= 5 april 1805) het besluit de zes werken in bruikleen ter beschikking te stellen van de Sint-Pieterskerk en één schilderij te schenken, met name het doek van Philippe DE CHAMPAIGNE.

In september 1895 besliste het College van Burgemeester en Schepenen deze schilderijen op te vragen voor het museum. In oktober van dat jaar werden ze naar het kursaal overgebracht om te worden gerestaureerd omdat ze in een deplorabele toestand verkeerden. Op het ogenblik dat de Stad de schilderijen terug opeiste, werd verteld dat de Stad dat recht niet had, omdat ze zogezegd eigendom waren van de kerkfabriek.

- ❶ Deze doeken werden gerestaureerd door Henri PERMEKE, de eerste conservator van het Museum voor Schone kunsten in Oostende.
- ❷ De Duinengalm 22.08.1896 jg 21, nr. 35 p.1.
- ❸ Twee frank was de premie die hij ontving voor het gevaarlijke werk dat hij uitvoerde op het dak van de kerk.
- ❹ Het gerechtelijke dossier aangaande de kerkbrand is blijkbaar niet bewaard gebleven. Navraag bij het Parket van Brugge en het Rijksarchief van Beveren Waas, waar gerechtelijke dossiers van enig historisch belang worden bewaard, leverde niets op. Geen van beide instanties konden mij nog doorverwijzen naar een derde instantie.